

MATEUSZ SAJKOWSKI

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polska | Wydział Teologiczny

ORCID: 0000-0001-8915-2729

Teologiczne i jurydyczne fundamenty definicji małżeństwa występującej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983 (kan. 1055)

THE THEOLOGICAL AND JURIDICAL FOUNDATIONS OF THE DEFINITION
OF MARRIAGE INCLUDED IN THE CODE OF CANON LAW (CAN. 1055)

Summary

This paper is a contribution to the scientific discourse on the subject of Canon 1055 of the Code of Canon Law promulgated by Pope John Paul II in 1983. The research problems raised are focused upon the analysis of the relevant terms of the amalgamate of theological and legal contents contained in them, which may both be equally important. It is accepted in accordance with the canonistic doctrine that Canon 1055, being the first in *titulus VII De matrimonio*, is a legal definition of marriage; and consequently, the context in which all other norms of substantive conjugal law are to be interpreted as an important part of the system of ecclesiastical law. As a novelty for the science of canon law, such provisions are included within the scope of valid and binding codified laws. As recently as in *Codex Iuris Canonici* of 1917, a similar canon providing a synthetic presentation of the basic truths relevant to marriage, as interpreted by the Church, was not included. Permeated with pastoral spirit, each and every of the elements constituting Canon 1055 refers to a different aspect of a marital relationship and aptly combines the juridical threads typical of the classical Canon Law and the doctrine of the Second Ecumenical Council of the Vatican. Such a manner of approaching the issue seems to be indispensable as a way to reflect the vast significance of marriage and to avoid treating the institution of marriage superficially. This paper, in addition to presenting the important purposes of marriage and its sacramental dignity, pays particular attention to describing the theological and legal content of the following terms: ‘covenant’ (*foedus*) and ‘the partnership of the whole of life of a man and a woman’ (*consortium omnis vitae viri et mulieris*).

Keywords: Can. 1055, sacrament of marriage, definition of marriage, matrimonial covenant, partnership of the whole of life, important purposes of marriage, sacramental dignity of marriage

Wstęp

Popularność rozwodów, nieuczęszczanie młodzieży na katechezę czy obojętność religijna sprawiają, że coraz mniejsze grono nupturientów i w ogóle katolików zdaje sobie sprawę z tego, czym jest małżeństwo w rozumieniu chrześcijańskim. To przykra diagnoza, gdyż Kościół dostarcza wiernym wielu instrumentów ku temu, aby pogłębić wiedzę o złożonej rzeczywistości małżeńskiej, dowartościowanej oraz odnowionej przez Pana Jezusa, który wyniósł ową instytucję naturalną – istniejącą wszak od początku świata – do godności sakramentu. Fakt żywego zainteresowania Zbawiciela małżeństwem przynagla, aby często pochyłać się nad tą problematyką, zwłaszcza że największa liczba ochrzczonych rozpoznaje jako własne powołanie do życia małżeńskiego.

Niniejszy artykuł jest odpowiedzią na powyższe wezwanie, a przy tym głosem w dyskursie naukowym w przedmiocie kan. 1055 Kodeksu Jana Pawła II¹, który stanowi opisową charakterystykę małżeństwa. Zasadnicze *novum* tego opracowania polega na przeniesieniu punktu ciężkości prowadzenia refleksji, ponieważ oś rozważań oscyluje wokół analizy poszczególnych desygnatów określenia małżeństwa pod kątem wydobycia znajdującego się w nich bogactwa wątków teologicznych i prawnych. Odkrycie wzajemnego przenikania się teologii oraz prawa zapobiega przeakcentowaniu albo niedowartościowaniu każdego z tych aspektów, a także gwarantuje rzetelną wykładnię przepisów składających się na kan. 1055, a w konsekwencji wszystkich norm prawa kanonicznego, które odnoszą się do małżeństwa.

1. Biblijne korzenie małżeństwa

Pismo Święte, obok Tradycji, to podstawowy sposób przekazu treści Objawienia. Jest ono – zwłaszcza Stary Testament – cennym źródłem oddającym najpełniej kwintesencję pierwotnego zamysłu Boga względem małżeństwa, który to następnie został odziedziczony przez chrześcijaństwo, stając się konstytutywnym ogniwem kształtującym patrzenie Kościoła na związek małżeński.

W pierwszym rozdziale Księgi Rodzaju można przeczytać o fakcie stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Stwórcy (por. Rdz 1, 26–27), co – jak zaznacza Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* – wyraźnie implikuje wpisanie przez Najwyższego w nasze człowieczeństwo zdolności oraz odpowiedzialności

¹ *Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983/II), s. 1–317. Tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 2008.

za miłość, a także za wspólnotę². Zatem istota ludzka, jako zwieńczenie dzieła kreacji świata, posiada wyjątkowe powołanie, bowiem jest wezwana do miłości³, która najpełniej realizuje się poprzez złożenie obopólnego daru z siebie, aby razem stworzyć jedno ciało (por. Rdz 2, 24). M. Żurowski – analizując to esencjonalne dla małżeństwa sformułowanie – wyjaśnia, że nie chodzi wyłącznie o relację seksualną, lecz przede wszystkim o kompatybilność psychofizyczną mężczyzny i kobiety⁴. Papież Franciszek zaś dodaje, że mowa o jedności serca oraz życia, a także otwartości na potomstwo, które łączy małżonków genetycznie i duchowo⁵. Natomiast według Soboru Watykańskiego II praktyczna aplikacja *unitas carnes* „wymaga pełnej wierności małżonków i zobowiązuje ich do nierozłącznej jedności”⁶, suponując przy tym wolność mężczyzny, jak też kobiety w materii podjęcia decyzji o wzajemnym oddaniu się sobie⁷. Przywołana wykładnia klarownie nakazuje interpretowanie terminu „ciało” nie w kontekście fizycznym, ale raczej personalistycznym – jako całość osoby ludzkiej⁸. Owo integralne ujęcie nie redukuje bogatej rzeczywistości małżeństwa tylko do ludzkiej seksualności, lecz pozwala dostrzec to, co ona wyraża, a więc całą głębię oraz absolutną wyjątkowość relacji pomiędzy małżonkami.

Takiej wizji małżeństwa na kartach Nowego Testamentu, podczas rozmowy z faryzeuszami, broni Pan Jezus, który na argument adwersarzy – powołujących się na możliwość oddalenia żony udzieloną im przez Mojżesza – odpowiada, że „od początku tak nie było”, zaś rozluźnienie prawa zostało dopuszczone „przez wzgląd na zatwardziałość serc” (Mt 19, 8). Tym samym Chrystus, dzięki wyraźnemu odwołaniu się do sceny stworzenia z *Liber Genesis* i powtórzeniu frazy o złączeniu się w jedno ciało (por. Mt 19, 5; Mk 10, 8), powraca do samego źródła małżeństwa,

2 Por. Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica „Familiaris consortio”*, 22.11.1981, AAS 74 (1982), s. 81–191. Tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*, Kraków 1982, n. 11.

3 Por. tamże.

4 Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987, s. 15.

5 Por. Franciscus, *Adhortatio apostolica post-synodalis „Amoris laetitia”*, 19.03.2016, AAS 108 (2016), s. 311–446. Tekst polski: Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris laetitia”*, Kraków 2016, n. 13.

6 Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis „Gaudium et spes”*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 1025–1115. Tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 526–606, n. 48.

7 Por. A. Sarmiento, *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*, Kraków 2002, s. 69.

8 Por. tamże, s. 68.

zwracając uwagę na „konieczność oczyszczenia [tej – M.S.] instytucji [...] z różnych naleciałości, które uczyniły ją niezgodną z planami Bożymi”⁹.

2. Niewystarczalność prawnego spojrzenia na małżeństwo

Przez wiele stuleci prawo kanoniczne nie wypracowało własnej definicji małżeństwa, która znalazłaby się w powszechnym użyciu lub uzyskała szeroką akceptację ówczesnych jurystów kościelnych. Reprezentanci doktryny korzystali z tych, które dostarczyło prawo rzymskie¹⁰. Szczególnym powodzeniem wśród średniowiecznych kanoistów – w tym Gracjana – cieszyło się określenie autorstwa Modestyna (*coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio*¹¹), chrześcijańskiego prawnika z III wieku, jak również opis małżeństwa zawarty w *Institutiones* cesarza Justyniana (*virī et mulieris coniunctio, individuam consuetudinem vitae continens*¹²). Nadto poważany był wówczas pogląd Jawolenusa, który stwierdził, że każda definicja w prawie niesie z sobą niebezpieczeństwo obalenia¹³. Z tych przyczyn próżno szukać w *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku¹⁴ zwartego opisu małżeństwa. M. Żurowski tłumaczy tę kwestię następująco: „choć Kodeks nie podaje określenia małżeństwa w jego trwaniu, to jednak jasno podaje, na czym polega moment jego stawania się”¹⁵. Słowa te dobitnie uwydatniają koncentrację niegdysiejszych regulacji na samej chwili zawierania (*matrimonium in fieri*). Nacisk na aspekt kontraktualistyczny natomiast wynikał *explicite* z norm wpływających z kan. 1012, a także kan. 1081. Pierwsza z nich wyraża prawdę o sakramentalności umowy małżeńskiej pomiędzy ochrzczoneymi¹⁶, druga zaś podkreśla walor zgody stron jako *modus vivendi* każdego małżeństwa¹⁷ w myśl antycznej paremii *consensus facit nuptias*.

Godzi się nadmienić, że kodyfikacja łacińskiego prawa kanonicznego z roku 1917 przedstawia ściśle jurydyczny model małżeństwa, bowiem „próbuję zamknąć

9 T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Prawo małżeńskie*, t. 3, Olsztyn 2016, s. 22.

10 Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego*, Katowice 1976, s. 18.

11 *Dig.* 23, 2, 1, w: *Corpus Iuris Civilis. Institutiones et Digesta*, red. P. Krüger, T. Mommsen, vol. 1, Berolini 1889, s. 295.

12 *Inst.* 1, 9, 1, w: *Corpus Iuris Civilis...*, vol. 1, s. 4.

13 Por. *Dig.* 50, 17, 202, w: *Corpus Iuris Civilis...*, vol. 1, s. 873.

14 *Codex Iuris Canonici, Pii X P.M. iussu digestus, Benedicti PP. XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, AAS 9 (1917/II), s. 1–521.

15 M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu...*, s. 18.

16 Por. kan. 1012 § 1 CIC/17.

17 Por. kan. 1081 § 1 CIC/17.

w terminach wyłącznie prawniczych bogatą rzeczywistość ludzką i duchową¹⁸. W. Góralski syntetyzuje, że ówczesne przepisy widziały w małżeństwie nade wszystko *contractus* zawierany przez zdolne do tego strony, na sposób zgodny z prawem¹⁹. Umowa ta, po dopełnieniu ustanowionych przez Kościół formalności, wiąże kontrahentów, którzy otrzymują wzajemne prawa, jak też przyjmują określone obowiązki.

Za sprawą postępujących zmian w mentalności i życiu społeczeństw europejskich w XX wieku²⁰, zwłaszcza w dobie powojennej, a także dzięki wpływowi myśli personalistycznej, dokonała się znacząca reorientacja odbioru instytucji małżeństwa, które coraz częściej postrzegano w kręgach katolickich jako „odpowiedzialne zadanie osobowe, [...] w pełni świadomą i wolną decyzję stron, daleką od wszelkich konwenansów”²¹. Dotychczasowe regulacje, charakteryzowane jako „negatywne i przesadnie sformalizowane”²², stały się mocno niewystarczające, ponieważ przestały przystawać do nowej rzeczywistości, co dobitnie wyraził papież Jan XXIII w encyklice *Ad Petri Cathedram*, gdzie publicznie ogłosił nagłą konieczność aktualizacji Kodeksu Prawa Kanonicznego²³.

Podczas trwania Soboru Watykańskiego II, który cechował się silnym ukierunkowaniem pastoralnym, wiele uwagi poświęcono małżeństwu, czego echa odnaleźć można w promulgowanych dokumentach, a zwłaszcza Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. A. Pastwa zauważa jednak, że zastosowany tam język pastoralny, obfitujący w treści teologiczne, stanowił wyzwanie dla kanonistów zaangażowanych w przygotowanie nowej kodyfikacji, których zadaniem było wypracowanie projektu określenia małżeństwa²⁴. Zatem miano *vexata quaestio* wśród konsultorów zyskał problem przełożenia pozytywnego i świeżego ujęcia małżeństwa na pojęcia prawne, bowiem zgodnie z wolą I Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Biskupów w Rzymie z 1967 roku,

18 W. Góralski, *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa 2011, s. 28–29.

19 Por. tamże, s. 29.

20 Przykładowe zagrożenia dla rodziny wskazywane przez ojców Soboru Watykańskiego II to m.in.: wielożeństwo, rozwody, tzw. wolna miłość, egoizm, hedonizm, niedozwolone zabiegi przeciw poczęciu, warunki ekonomiczne, socjopsychiczne i obywatelskie. Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia...*, n. 47.

21 W. Góralski, *Małżeństwo...*, s. 29.

22 Tamże.

23 Por. Ioannes XXIII, *Litterae encyclicae „Ad Petri Cathedram”*, 29.06.1959, AAS 51 (1959), s. 497–531. Tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/ad_petri_29061959.html [dostęp: 10.07.2021].

24 Por. A. Pastwa, *Istotne elementy małżeństwa. W nurcie odnowy personalistycznej*, Katowice 2007, s. 111–114. Historię redakcji kan. 1055 opisano szerzej w: W. Wąsik, *Pojęcie małżeństwa w kan. 1055 KPK 1983*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 18 (2019), s. 188–193.

wyrażoną w *primum principium*, nowy kodeks w całości miał zachować swoją jurydyczną formę²⁵. Jan Paweł II, chcąc zaprezentować naczelną ideę, jaka przyświecała dziełu odnowy prawa kościelnego, opublikowany przez siebie *Codex Iuris Canonici* porównuje w konstytucji apostołskiej *Sacrae disciplinae leges* do wielkiego pasa transmisyjnego (*magnus nisus transferendi*), którego zadaniem jest przenoszenie doktryny soborowej na grunt kanonistyki²⁶. Ta wyrazista metafora klarownie zapowiada nową jakość prawa – w tym również *ius matrimoniale* – w Kościele, a także inauguruje fundamentalną dla obowiązujących przepisów regułę interpretacyjną *a Concilio ad Codicem*.

3. Kodeksowe określenie małżeństwa – synteza elementów teologicznych i jurydycznych

Dosadną egzemplifikacją posoborowej zmiany optyki jest nowatorskie pojęcie małżeństwa, które zawarto w kan. 1055. Pargraf 1 stanowi, że małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu. Natomiast § 2 precyzuje, że między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która nie byłaby sakramentem. Reprezentanci doktryny kanonistycznej zgodnie komentują, że owe przepisy to legalna definicja małżeństwa²⁷, a więc pryzmat służący do właściwego interpretowania wszystkich przepisów materialnego prawa małżeńskiego (nie na darmo otwiera on cały *titulus VII De matrimonio*). Przez wzgląd na podniosły charakter kan. 1055, przyjrzeć się należy jego poszczególnym komponentom, które mieszczą w sobie obfite treści teologiczne i prawne.

3.1. Małżeńskie przymierze

Już pierwsza fraza – *matrimoniale foedus*, która zastępuje dawny *contractus* – uwypukla odejście od terminologii *sensu stricto* prawniczej na rzecz słownictwa biblijnego. Samo „przymierze” w kontekście starotestamentalnym można rozumieć wielorako, bowiem terminu tego używano na nazwanie stosunków między

25 Por. *Praefatio ad Codicem Iuris Canonici*, 25.01.1983, AAS 75 (1983/II), s. XVII–XXX. Tekst polski w: *Kodeks Prawa...*, s. 25; G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, Kraków 1996, s. 70–72.

26 Por. Ioannes Paulus II, *Constitutio apostolica „Sacrae disciplinae leges”*, 25.01.1983, AAS 75 (1983/II), s. VII–XIV. Tekst polski w: *Kodeks Prawa...*, s. 13.

27 Por. W. Wąsik, *Pojęcie małżeństwa...*, s. 194–195.

Najwyższym a narodem wybranym (*diatheke*), lecz nie tylko, gdyż takowego rodzaju pakty zawierały ze sobą również grupy ludzi (*syntheke*)²⁸. Oba znaczenia, pozornie rozłączne, wpisują się w bosko-ludzkie rozumienie instytucji małżeństwa, bo z jednej strony sam Bóg je stworzył²⁹, dlatego przynależy do naturalnego porządku rzeczy, zaś z drugiej – to człowiek dokonuje ostatecznego wyboru, będąc szafarzem tego sakramentu. Usunięcie tradycyjnego *contractus matrimonialis* nie oznacza żadną miarą porzucenia idei kontraktu, ale stanowi próbę zmiany akcentów w duchu soborowym, ponieważ pojęcie przymierza jest teologicznie odpowiedniejsze do wyrażenia antropologicznej, personalnej i religijnej rzeczywistości małżeństwa³⁰. Omawiana korekta przywraca małżeństwu w pełni sakralny charakter oraz wyróżnia je od jakichkolwiek innych umów. Termin *foedus* to nie tylko za zwrot ku teologii, lecz także znaczący powrót *ad radices iuris* – w kierunku tradycji romanistycznej, wszak klasyczne prawo rzymskie postrzegało małżeństwo bardziej w kontekście stanu faktycznego niż kontraktu, zaś zastosowanie słowa *contractus* na określenie małżeństwa jest wytworem średniowiecznej recepcji *ius romanum*, co powieliła ówczesna kanonistyka³¹.

3.2. Wspólnota całego życia mężczyzny i kobiety

Przymierze realizuje się we wspólnocie całego życia, która nie ogranicza się wyłącznie do *copula carnalis*, lecz odnosi się do wszystkich dziedzin egzystencji³². Sformułowanie to w sposób bezpośredni nawiązuje do doktryny Soboru Watykańskiego II, który nazywa małżeństwo wspólnotą życia i miłości³³, oraz prawa rzymskiego, któremu znane było określenie *consortium*. Według W. Góralskiego powyższa zbieżność wyraźnie potwierdza naturalną genezę małżeństwa. „Przymierze” bowiem charakteryzuje sam moment zawarcia, który tradycyjnie nosi miano *matrimonium in fieri*, zaś „wspólnota całego życia” oznacza raczej wspólny los,

28 Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła...*, s. 26; J. Kozyra, *Nowe Przymierze – kaine diatheke*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 29 (1996), s. 17–18; W. Góralski, *Małżeństwo w prawie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) 1–2, s. 129.

29 Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia...*, n. 48.

30 Por. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 267; R. Sobański, *Wyznaczniki kanonicznego prawa małżeńskiego*, w: *Małżeństwo w prawie świeckim i prawie kanonicznym*, red. B. Czech, Katowice 1996, s. 186.

31 Por. A. Dębiński, *Kościół i prawo rzymskie*, Lublin 2008, s. 133–134.

32 Por. W. Góralski, *Małżeństwo...*, s. 32.

33 Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia...*, n. 48.

co zawiera się w *matrimonium in facto esse*³⁴. Zatem z frazy *consortium omnis vitae* wynika, że małżonkowie są wobec siebie najbliższymi osobami, dlatego nie ma takich spraw, które byłyby należne tylko jednej stronie. Jest to specyficzny związek, bowiem opiera się na połączeniu węzłem prawnym, który implikuje konkretne powinności, jakie mają względem siebie współmałżonkowie. Wartą przywołania uwagę w tej materii czyni M. Żurowski, który wspólnotę interpretuje przez pryzmat powszechnego powołania do świętości, gdyż w jego opinii koegzystencja dwóch osób w stanie małżeńskim, dzięki wzajemnemu doskonaleniu się, prowadzić może ku ostatecznemu zjednoczeniu z Chrystusem w wymiarze indywidualnym oraz zespołowym³⁵, realizując nadrzędny, eschatologiczny cel istnienia prawa w Kościele, czyli prowadzenie człowieka do zbawienia.

Małżeńska wspólnota *in se* zakłada heteroseksualność relacji, ponieważ zbudować ją mogą wyłącznie mężczyzna i kobieta. Nauka ta wynika z komplementarności cielesnej oraz psychicznej obu płci, co znajduje swój szczyt w akcie seksualnym, a przez to zdolności do poczęcia nowego życia. Przy tej okazji godzi się wspomnieć, że Kościół zdecydowanie odrzuca wszelkie próby legalizowania przez społeczności świeckie związków osób homoseksualnych, gdyż „prawda naturalna o małżeństwie została potwierdzona przez Objawienie zawarte w tekstach biblijnych o stworzeniu, będących również wyrazem pierwotnej mądrości człowieka, w której daje się słyszeć głos samej natury”³⁶. Kongregacja Nauki Wiary jasno precyzuje, że koncepcje suponujące równość między związkami osób różnej i tej samej płci są błędne, bowiem „nie istnieje żadna podstawa do porównywania czy [...] analogii, nawet dalekiej, między związkami homoseksualnymi a planem Bożym dotyczącym małżeństwa i rodziny”³⁷.

3.3. Istotne cele małżeństwa

Podążając dalej w rozważaniach skupiających się na definicji małżeństwa zawartej w aktualnym prawodawstwie, należy zwrócić uwagę na istotne cele małżeństwa, którymi są dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa. Kodeks Pio-Benedyktyński, w odrębnym przepisie, spośród *fines matrimonii* wyszczególnia dwa, które uporządkowano hierarchicznie, wyróżniając cel pierwszorzędny,

34 Por. W. Góralski, *Małżeństwo...*, s. 33.

35 Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła...*, s. 53–54.

36 Congregazione per la Dottrina della Fede, *Considerazioni circa i progetti di riconoscimento legale delle unioni tra persone omosessuali*, 3.06.2003, „Communications” 35 (2003), s. 214–223. Tekst polski: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030731_homosexual-unions_pl.html [dostęp: 12.07.2021], n. 3.

37 Tamże, n. 4.

czyli *procreatio atque educatio prolis*, jak również cel drugorzędny – *mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae*³⁸. Podczas prac nad odnową prawa kościelnego jednoznacznie opowiedziano się za postulatem rezygnacji z przyjętej gradacji na rzecz równości celów, co znalazło swój wyraz w kan. 1055 § 1³⁹. Świeże ujęcie dwojakiego zorientowania *consortium omnis vitae* wpisuje się tym samym w naukę ojców soborowych, według których małżeństwo obdarzone zostało przez Boga różnymi dobrami i celami⁴⁰. W. Góralski wyjaśnia, że takie naświetlenie problemu jest zrównoważonym zaakcentowaniem elementów personalistycznych (*bonum coniugum*) i społecznych (*prolis generatio et educatio*), które podkreśla ich wzajemną łączność, gdyż „choć można mówić o dwóch celach tego związku, to jednak w sumie tworzą one jedną zwartą i ściśle powiązaną całość”⁴¹. Kluczowe dla właściwej wykładni znaczenia *finis matrimonii* wydaje się być słowo *ordinatum*, bowiem wspólnota całego życia cechuje się ukierunkowaniem ze swej natury ku realizacji dobra małżonków oraz zrodzenia i wychowania potomstwa. Termin ten sugeruje, że cele mają charakter potencjalny, co oznacza, iż nie wolno ich wykluczyć (czyli odrzucić w chwili wyrażania konsensu), lecz nie jest wymagane, aby bezwzględnie zrealizowały się w życiu każdego małżeństwa⁴².

Dobro małżonków to nowa kategoria w obrębie prawa kanonicznego, która stanowi bezpośredni owoc refleksji Soboru Watykańskiego II. W opinii R. Sztuchmilera ustawodawca kodeksowy użył właśnie takiego określenia, aby uniknąć enumeratywnego wyliczenia elementów składowych *bonum coniugum*, co mogłoby przyczynić się do sztucznego ograniczenia tego pojęcia, które w sposób zamierzony pozostawiono do sprecyzowania reprezentantom doktryny⁴³. Kanonista ten formułuje własny katalog konstytuujący znaczenie dobra małżonków, wymieniając w nim pożyacie intymne, jedność duchową, wzajemną pomoc, doskonalenie osobowości małżonków i wzajemne uswięcenie⁴⁴. Z kolei T. Pawluk – wzorem legislatora – pozostawia ten termin niedookreślony, wyróżniając jedynie dwa czynniki, które pozwalają zaklasyfikować daną wartość jako przynależącą do kategorii *bonum coniugum*,

38 Por. kan. 1013 § 1 CIC/17.

39 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. 3, s. 49.

40 Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia...*, n. 48.

41 W. Góralski, *Małżeństwo...*, s. 34.

42 Istotna w tej materii będzie również – zgodnie z kan. 1095, 3° – zdolność nupturienta (albo jej brak) do podjęcia obowiązków wynikających z istotnych celów małżeństwa.

43 Por. R. Sztuchmiler, *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983*, Lublin 1993, s. 379–382.

44 Por. tamże, s. 383–390.

a są to nadawanie sensu nierozzerwalności wspólnoty oraz przyczynianie się do pełniejszego rozwoju osobowości małżonków⁴⁵. Tenże pogląd jawi się jako bardziej przystający do życia, ponieważ nie zamyka dynamiki małżeństwa w sztywnych ramach, ale zaznacza otwartość na różnorodność sytuacji czy przypadków. Innymi słowy, dobro małżonków wyraża się w trosce jednego małżonka o drugiego, zaś obejmuje wszystkie współdzielone aspekty egzystencji, co służyć ma obopólnemu rozkwitowi osób tworzących *consortium omnis vitae*.

Kolejnym, acz równie ważnym *finis matrimonii*, jest zrodzenie i wychowanie potomstwa. Swoimi korzeniami sięga on nakazu Boga adresowanego do pierwszych rodziców, w którym Stwórca polecił ludziom rozmnażanie się, aby zaludnić ziemię (por. Rdz 1, 28). Doktrynę tę potwierdzili ojcowie soborowi, stwierdzając, że omawiany cel to niejako „ukoronowanie powołania małżonków”⁴⁶. Prawny obowiązek gotowości na dzieci został ustanowiony w kan. 1061 § 1. Ów przepis wyszczególnia przymioty, którymi winien cechować się akt małżeński, aby dopełnić zawarte małżeństwo. Wśród tych kryteriów, mających charakteryzować *actus coniugalís*, znalazła się również zdolność do spłodzenia potomstwa. Fakt przekazania życia ludzkiego, co zgodnie z nauką Kościoła powinno następować poprzez jakieś seksualne współdziałanie⁴⁷, implikuje powstanie prawnonaturalnej powinności⁴⁸ rodziców do tego, aby wychować potomków. *Prolis educatio* ma obejmować nie tylko zaspokajanie potrzeb materialnych dziecka, ale przede wszystkim wszechstronne wychowanie, które prowadzić będzie „do pełnej dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej”⁴⁹. W opinii R. Sztymmlera obejmuje ono dwa aspekty – wychowanie ogólnoludzkie (fizyczne, kulturalne, społeczne), jak też, w szczególny sposób, wychowanie moralne i religijne⁵⁰. Godzi się przy tym nadmienić, że małżeństwa, które nie mogą zrodzić potomstwa, nie są żadną miarą traktowane gorzej, bowiem „niepłodność fizyczna może [...] dostarczyć małżonkom sposobności do innej, ważnej służby na rzecz życia osoby ludzkiej, jak na przykład adopcja, różne formy pracy wychowawczej, niesienie pomocy innym rodzinom czy dzieciom ubogim lub upośledzonym”⁵¹. Zatem nie tylko jest dla nich możliwa, lecz wręcz wskazana, taka forma uskutecznienia analizowanego istotnego celu małżeńskiego. W tym kontekście T. Pawluk określa *prolis generatio et educatio* jako niezbywalne oraz podstawowe prawo

45 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. 3, s. 50.

46 Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia...*, n. 48.

47 Por. kan. 1096 § 1 KPK/83.

48 Została ona wyartykułowana w kan. 226 § 2, 793 § 1 oraz 1136 KPK/83.

49 Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica „Familiaris...*, n. 2.

50 Por. R. Sztymmler, *Doktryna Soboru Watykańskiego II...*, s. 399–408.

51 Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica „Familiaris...*, n. 14.

i obowiązek rodziców, z którego nie można zrezygnować, nie naruszając porządku dzieła stworzenia⁵². Dlatego też fraza ta mieści nie tylko otwartość na potomstwo, ale również cały proces wychowania, czyli formowania osobowości dziecka oraz zaszczepienia i pielęgnowania w nim iskry wiary.

3.4. Godność sakramentalna

Małżeństwo pomiędzy ochrzczonymi, co wybrzmiewa z definicji ujętej w kan. 1055 § 1 *in fine*, zostało przez Chrystusa Pana wyniesione do godności sakramentu. Oznacza to, że małżeństwo osób ochrzczonych zawarte poprzez wyrażanie konsensu⁵³, w sposób zgodny z wymaganiami statuowanymi przez kan. 1057 § 1 (zdolność prawna oraz zmanifestowanie zgodne z prawem), zawsze będzie sakramentem, gdyż zgodnie z kan. 1055 § 2: *inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo, quin sit et ipso sacramentum*. Doktryna dotycząca sakramentalności małżeństwa chrześcijańskiego swoją genezę ma w ziemskiej działalności Zbawiciela, która została opisana na kartach Nowego Testamentu, zaś ugruntowała się w Kościele dzięki pismom św. Pawła. Jako wywodząca się z Tradycji apostoelskiej znalazła powszechne uznanie wśród teologów, jednakże naukę tę podniesiono do rangi dogmatu wiary dopiero na Soborze Trydenckim⁵⁴ – po tym, jak M. Luter całkowicie zanegował istnienie sakramentu małżeństwa, nazywając je nawet *res saecula*, która nie przynależy do porządku zbawienia, lecz porządku stworzenia⁵⁵.

Katechizm Kościoła Katolickiego nazywa sakramenty skutecznymi znakami łaski, ponieważ „obrządy widzialne [...] oznaczają i urzeczywistniają łaski właściwe każdemu sakramentowi”⁵⁶. Zatem również w małżeństwie, poprzez wzajemne oddanie się sobie szafarzy, Chrystus umacnia ochrzczonych małżonków łaską, aby realizowali swoje powołanie – stąd za ojcami soborowymi należy nadmienić, że „małżonkowie chrześcijańscy w obowiązkach i godności swojego stanu są utwierdzeni i jakby uświęceni szczególnym sakramentem”⁵⁷. Dodać trzeba, że małżeństwo

52 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. 3, s. 52.

53 Zgoda małżeńska w myśl kan. 1057 § 2 KPK/83 jest aktem woli, poprzez który mężczyzna i kobieta w nieodwołalnym przymierzu wzajemnie się sobie oddają, a także przyjmują w celu stworzenia małżeństwa.

54 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. 3, s. 23–24.

55 Por. P. Jaskóła, *Wiara i małżeństwo w perspektywie współczesnej teologicznej myśli ewangelickiej, w: Znaczenie wiary dla małżeństwa: w kierunku zmiany prawa*, red. P. Kroczyk, Kraków 2016, s. 26.

56 Jan Paweł II, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009, n. 1131.

57 Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia...*, n. 48. Do tego wyrażenia nawiązuje *expressis verbis* kan. 776 § 2 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.

ludzi nieochrzczonych⁵⁸ lub osoby ochrzczonej z nieochrzczonej nie będzie sakramentalne, lecz naturalne, gdyż jedynie ci, którzy przyjęli chrzest – nazywani także *ianua sacramentorum* – są zdolni do partycypowania w pozostałych sakramentach⁵⁹.

Rudymetarnym elementem analizowanej doktryny jest paradygmat, który stanowi o nierozdzielności umowy i sakramentu, co znalazło swój wyraz we wzmiankowanym powyżej kan. 1055 § 2. T. Pawluk eksplikuje, że Pan Jezus „naturalną umowę małżeńską włączył do porządku nadprzyrodzonego”⁶⁰, dlatego ochrzczeni nupturieni nie muszą robić nic, oprócz wzbudzenia intencji zawarcia prawdziwego małżeństwa, aby było ono sakramentem. W dziejach nowożytnych pojawiały się koncepcje głoszące separację aspektu kontraktualistycznego od sakramentalności. Beneficjentem takich poglądów miała być przede wszystkim władza świecka, która od czasów M. Lutra, a zwłaszcza w dobie gallikanizmu, józefinizmu czy febronianizmu, rości sobie prawo do coraz szerszej jurysdykcji nad małżeństwem⁶¹. Godzi się wskazać, że takie tendencje zostały jednoznacznie potępione przez papieża Piusa IX, który w swoim *Syllabus errorum* z 1864 roku wyszczególnia aż dwa błędy bezpośrednio dotyczące tejże materii – „sakrament małżeństwa jest tylko uzupełnieniem kontraktu i może zostać od niego oddzielony”⁶², jak również „na mocy kontraktu czysto świeckiego może istnieć prawdziwe małżeństwo chrześcijan; nieprawdą jest, że kontrakt małżeński między chrześcijanami musi być zawsze sakramentalny”⁶³.

Praktyczną implikacją omawianej nauki jest problem wykluczenia sakramentalności. W opinii M. Żurowskiego o *nullitas matrmonii* można mówić jedynie wówczas, gdy dla *exclusio boni sacramenti* podmiot byłby gotów całkowicie zrezygnować z zawarcia małżeństwa⁶⁴. Podobnie zaznacza Jan Paweł II, że to nie brak wiary, ale tylko wyraźne i formalne odrzucenie nauki Kościoła o małżeństwie stanowi powód do tego, aby duszpasterz nie dopuścił narzeczonych do obrzędu⁶⁵.

58 Warunki *sine quibus non* do ważnego udzielenia chrztu wymienione w kan. 849 KPK/83 to obmycie w prawdziwej wodzie z zastosowaniem koniecznej formuły trynitarniej.

59 Por. kan. 842 § 1 KPK/83.

60 T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, t. 3, s. 25.

61 Por. tamże, s. 26; R. Sobański, *Wyznawca...*, s. 184–185.

62 Pius IX, *Syllabus błędów*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 36 (1998) 2, s. 117, błąd 66.

63 Tamże, s. 118, błąd 73.

64 Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła...*, s. 39.

65 Por. Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica „Familiaris consortio”...*, n. 68.

Zakończenie

Uwzględnivszy poczynione rozważania teoretyczne, należy stwierdzić, że określenie małżeństwa, zawarte w Kodeksie Jana Pawła II, jest nowatorską syntezą elementów teologicznych oraz prawnych. Czerpie ono z dwóch istotnych źródeł – przepełnionej teologią doktryny *Vaticanum II*, która restytuuje myślenie o małżeństwie w kontekście biblijnym, uwypuklając jego prawnonaturalną genezę, a także osiągnięć prawa kanonicznego (oraz w pewnej mierze *ius romanum* przejętego przez kanonistykę). Definicja ta bowiem powstała na kanwie wybitnie pastoralnego spojrzenia na instytucję małżeństwa dokonanej przez Sobór Watykański II. Nie wyzbyto się przy tym jurydycznego dziedzictwa *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku, dzięki czemu aktualne prawodawstwo Kościoła może w sposób pełniejszy oddać bogactwo rzeczywistości małżeńskiej, spoglądając na nią w dwojaki sposób. Każdy z desygnatów analizowanych przepisów artykułuje konkretną prawdę nauki katolickiej na temat małżeństwa – przymierze akcentuje sakralność; wspólnota całego życia odnosi się do wszystkich dziedzin życia i heteroseksualności relacji; cele małżeństwa wyrażają wzajemną troskę i otwartość na potomstwo; czy wreszcie sakramentalność, gdy małżeństwo jest zawierane pomiędzy ochrzczonymi. Wypracowana przez konsultorów *coetus de matrimonio* komplementarność teologiczno-jurydyczna kan. 1055 zapobiega redukcji małżeństwa do miana nieosiągalnego ideału albo zwykłego konstruktu prawnego, zapewniając skuteczne narzędzie do interpretowania całości norm materialnego prawa małżeńskiego, które zawarto w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Bibliografia

- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 18.10.1990, AAS 82 (1990), s. 1045–1353. Tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, Lublin 2002.
- Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983/ II), s. 1–317. Tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 2008.
- Codex Iuris Canonici, Pii X P.M. iussu digestus, Benedicti PP. XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, AAS 9 (1917/II), s. 1–521.
- Congregazione per la Dottrina della Fede, *Considerazioni circa i progetti di riconoscimento legale delle unioni tra persone omosessuali*, 3.06.2003, „Communications” 35 (2003), s. 214–223. Tekst polski: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030731_homosexual-unions_pl.html [dostęp: 12.07.2021].
- Dębiński A., *Kościół i prawo rzymskie*, Lublin 2008.
- Dig. 23, 2, 1, w: Corpus Iuris Civilis. Institutiones et Digesta*, red. P. Krüger, T. Mommsen, vol. 1, Berolini 1889, s. 295.

- Dig.* 50, 17, 202, w: *Corpus Iuris Civilis. Institutiones et Digesta*, red. P. Krüger, T. Mommsen, vol. 1, Berolini 1889, s. 873.
- Franciscus, *Adhortatio apostolica post-synodalis „Amoris laetitia”*, 19.03.2016, AAS 108 (2016), s. 311–446. Tekst polski: Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris laetitia”*, Kraków 2016.
- Gerosa L., *Prawo Kościoła*, Poznań 1999.
- Ghirlanda G., *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, Kraków 1996.
- Góralski W., *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa 2011.
- Góralski W., *Małżeństwo w prawie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) 1–2, s. 127–143.
- Inst.* 1, 9, 1, w: *Corpus Iuris Civilis. Institutiones et Digesta*, red. P. Krüger, T. Mommsen, vol. 1, Berolini 1889, s. 4.
- Ioannes Paulus II, *Adhortatio apostolica „Familiaris consortio”*, 22.11.1981, AAS 74 (1982), s. 81–191. Tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*, Kraków 1982.
- Ioannes Paulus II, *Constitutio apostolica „Sacrae disciplinae leges”*, 25.01.1983, AAS 75 (1983/II), s. VII–XIV. Tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 2008, s. 6–17.
- Ioannes XXIII, *Litterae encyclicae „Ad Petri Cathedram”*, 29.06.1959, AAS 51 (1959), s. 497–531. Tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/ad_petri_29061959.html [dostęp: 10.07.2021].
- Jan Paweł II, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009.
- Jaskóła P., *Wiara i małżeństwo w perspektywie współczesnej teologicznej myśli ewangelickiej*, w: *Znaczenie wiary dla małżeństwa: w kierunku zmiany prawa*, red. P. Kroczyk, Kraków 2016, s. 21–42.
- Kozyra J., *Nowe Przymierze – kaine diatheke*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 29 (1996), s. 17–39.
- Pastwa A., *Istotne elementy małżeństwa. W nurcie odnowy personalistycznej*, Katowice 2007.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Prawo małżeńskie*, t. 3, Olsztyn 2016.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, wyd. 5, Poznań 2012.
- Pius IX, *Syllabus błędów*, „Studia Theologica Varsaviensia” 36 (1998) 2, s. 113–118.
- Praefatio ad Codicem Iuris Canonici*, 25.01.1983, AAS 75 (1983/II), s. XVII–XXX. Tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 2008, s. 18–37.

- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis „Gaudium et spes”*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 1025–1115. Tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 526–606.
- Sarmiento A., *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*, Kraków 2002.
- Sobański R., *Wyznaczniki kanonicznego prawa małżeńskiego*, w: *Małżeństwo w prawie świeckim i prawie kanonicznym*, red. B. Czech, Katowice 1996, s. 183–193.
- Szytchmiller R., *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983*, Lublin 1993.
- Wąsik W., *Pojęcie małżeństwa w kan. 1055 KPK 1983*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 18 (2019), s. 185–206.
- Żurowski M., *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987.
- Żurowski M., *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego*, Katowice 1976.

TEOLOGICZNE I JURYDYCZNE FUNDAMENTY DEFINICJI MAŁŻEŃSTWA WYSTĘPUJĄCEJ W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z ROKU 1983 (KAN. 1055)

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi głos w dyskursie naukowym w przedmiocie kan. 1055 Kodeksu Prawa Kanonicznego promulgowanego przez papieża Jana Pawła II w 1983 r. Problematyka badawcza skupia się natomiast na dokonaniu analizy tychże przepisów pod względem zawartej w nich koniunkcji treści teologicznych i prawnych, które śmiało można nazwać jego równorzędnymi fundamentami. W doktrynie kanonistycznej zgodnie przyjmuje się, że kan. 1055 – otwierający *titulus VII De matrimonio* – jest legalną definicją małżeństwa, a w konsekwencji pryzmatem służącym interpretowaniu wszystkich innych norm materialnego prawa małżeńskiego, zajmując tym samym poczesne miejsce w systemie prawa kościelnego. Włączenie do obowiązującej kodyfikacji takich przepisów to dla nauki prawa kanonicznego swoista nowość, ponieważ jeszcze w *Codex Iuris Canonici* z 1917 r. próżno szukać podobnego kanonu, który w sposób syntetyczny podawałby podstawowe prawdy na temat małżeństwa w rozumieniu Kościoła. Każdy z elementów konstytuujących kan. 1055 odnosi się do innego aspektu relacji małżeńskiej, umiejętnie łącząc w sobie wątki jurydyczne charakterystyczne dla klasycznego prawa kanonicznego z przepełnioną pastoralnym duchem doktryną Soboru Watykańskiego II. Zabieg taki wydaje się konieczny, aby oddać głębię małżeństwa, a uniknąć jego spłylenia. W opracowaniu skoncentrowano się zwłaszcza na opisanu teologiczno-prawnej zawartości terminów „przymierze” (*foedus*) oraz „wspólnota całego życia mężczyzny i kobiety” (*consortium omnis vitae viri et mulieris*), jak również zaprezentowaniu istotnych celów małżeństwa, a także jego godności sakramentalnej.

Słowa kluczowe: kan. 1055, sakrament małżeństwa, definicja małżeństwa, przymierze małżeńskie, wspólnota całego życia, istotne cele małżeństwa, sakramentalna godność małżeństwa

Nota autorska

Mateusz Sajkowski – mgr lic. prawa kanonicznego, absolwent Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, student Wydziału Teologicznego tegoż uniwersytetu; e-mail: mat.sajkowski@gmail.com.

Cytowanie

Sajkowski M., *Teologiczne i jurydyczne fundamenty definicji małżeństwa występującej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983 (kan. 1055)*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 38 (2022), s. 125–140. DOI: 10.18276/cto.2022.38-06.